

Irena Milojević³
Cvijetin Stojanović⁴
Ljubiša Todorović⁵

INVESTICIONI PROBLEM SIROMAŠTVA SA OSVRTOM NA REPUBLIKU SRBIJU

Izvorni naučni rad

UDK: 338.1(497.11)
316.344.2:330.322

Rezime

Siromaštvo predstavlja jednu od osnovnih pretpostavki Programa održivog razvoja, a u svetu je sa trendom permanentnog rasta. Nemoguće je postaviti uslov globalnog rasta i razvoja kao osnove egzistencijalne politike ukoliko se makro i mikro ekonomskim merama ne utiče na najznačajniji deo svetske populacije u smanjenju siromaštva.

Značaj siromaštva kao globalnog problema čovečanstva istakao se od kako se za ovu pojavu iznašao instrument merenja, praćenja i uticanja na njega.

Ključne reči: populacija, čovečanstvo, tranzicija, održivi razvoj.

³ Univerzitet za poslovne studije, Jovana Dučića 23a, Banja Luka, i.miloje.bg@gmail.com

⁴ Visoka škola za menadžment i ekonomiju, Karađorđeva 52, Kragujevac, valentina.jovanovic@vsem.edu.rs

⁵ Visoka škola za menadžment i ekonomiju, Karađorđeva 52, Kragujevac, valentina.jovanovic@vsem.edu.rs

Uvod

Smanjenje siromaštva predstavlja jedan od osnovnih milenijumskih ciljeva razvoja na kojem se treba neprestano raditi.

Kako jedna korejska poslovice kaže „u siromašnoj kući i bog je gladan“, ljudi još iz prošlosti nose ovaj problem koji je baš krajem dvadesetog i početkom dvadesetprvog veka naše ere došao na jedan visok nivo. Najznačajnije je početi rešavanje ovog problema. Neke zemlje koje su pretrpane drugim problemima nisu u stanju samostalno da se nose sa ovim problemom, dok su druge poodmakle u njegovom rešavanju.

Svakog dana kao posledica siromaštva na svetskom nivou umre više od dvadeset hiljada ljudi. Posmatrano kao svetski problem siromaštvo se mora iskorenjivati samo optimalnom preraspodelom na globalnom nivou. Pomoć razvijenih onim manje razvijenim je neminovna ukoliko se želi umanjiti a na kraju i iskoreniti krajnje siromaštvo.

Postupnost u iskorenjivanju siromaštva je neophodna. Ona se ogleda u tome da pomoć zemljama u razvoju ne treba početi razvojem finansijskih tržišta već pomoći u vezi hrane odeće i obuće kao elementarnih čovekovih potreba.

Koristeći iskustva zemalja u tranziciji takođe se ne mogu primeniti isti planovi na globalnom nivou za smanjenje siromaštva, kao što je to pokušano po pitanju tranzicije, siromaštvo se mora iskorenjivati posebnim programima za različite regione.

Ekonomski rast je jedino ispravan put za smanjenje siromaštva jer samo tako učestvuju svi segmenti jednog društva na njegovom suzbijanju.

Siromaštvo počinje tamo gde nestaje srednje klase u društvu, odnosno gde nema one veze između bogatih i siromašnih preko koje će se vršiti preraspodela dohotka u društvu.

1. Siromaštvo u Srbiji

Siromaštvo u Republici Srbiji je 2002. godine po prvi put definisano korišćenjem potrošnje domaćinstva kao osnovnog agregata za merenje siromaštva dok je do tada siromaštvo definisano na osnovu dohotka domaćinstva. Definisanje siromaštva odvijalo se u dve faze i to kroz definisanje linije siromaštva hrane i linije apsolutnog siromaštva. Određivanje siromaštva hrane izvršeno je na osnovu minimalnog prosečnog dnevnog iznosa kalorija u skladu sa zahtevima FAO (Međunarodna organizacija za poljoprivredu i hranu) koja u proseku iznosi 2.288 kalorija. Minimalna potrošačka korpa za standardno četvoročlano domaćinstvo (dva odrasla člana, jedno dete do sedam godina starosti i jedno dete od sedam do osamnaest godina) iznosila je 7.605 dinara mesečno. Definisanjem ukupne linije siromaštva obuhvatilo se pored potrošnje hrane i potrošnja drugih izdataka (sredstva za odevanje, prevoz, higijenu, obrazovanje, itd). Na ovaj način definisana je linija siromaštva od 4.489 dinara po potrošačkoj jedinici. Definisanje ovih pokazatelja doprinelo je da se na jedinstven način prikazuju i tumače sve veličine koje su u vezi sa siromaštvom (Strategija za smanjenje siromaštva u Srbiji, 2003).

Pored ovih pokazatelja siromaštva mogu se koristiti i ostali među kojima su broj siromašnih (određen je brojem pojedinaca čiji je dohodak manji od linije siromaštva), koeficijent siromaštva (određen je brojem siromašnih prema ukupnom broju siromašnih), koeficijent jaza siromaštva (mera prosečnog odstupanja dohodka od linije siromaštva, dobija se kada prosečan dohodak ili potrošnju, koji je potreban da se svi siromašni dovedu do linije siromaštva podelimo sa prosečnim dohodkom ili potrošnjom u društvu), koeficijent dohodnog jaza (koji prosečan deficit dohodka, ukupan

deficit podeljen brojem stanovnika, izražava kao deo linije siromaštva) (Jovanović-Gavrilović, Rikalović, Devetaković, 2005).

Posmatrano za 2002. godinu u Republici Srbiji koncentracija stanovništva oko linije siromaštva je bila velika. To ukazuje na činjenicu da bi malo pomeranje linije siromaštva nagore značajno povećalo broj siromašnih.

Anketom o životnom standardu stanovništva koja je sprovedena sredinom 2002. godine u Republici Srbiji bez Kosova i Metohije utvrđeno je da 800 hiljada stanovnika pripada grupi siromašnih dok je oko 1,6 miliona stanovnika nedovoljno materijalno obezbeđeno (Strategija za smanjenje siromaštva u Srbiji, 2003).

Posmatrajući tendencije siromaštva može se uvideti da siromaštvo u ruralnim sredinama predstavlja veći problem od urbanih sredina što jasno ukazuje na činjenicu da je rast realnih zarada zaposlenih i penzija koje čine dominantan izvor prihoda stanovništva u urbanim sredinama relativno veći u odnosu na rast prihoda u ruralnim sredinama.

Kada posmatramo siromaštvo po regionima u Republici Srbiji možemo uočiti da je najvećim udelom siromaštvo raspostranjeno u Jugoistočnoj Srbiji. Siromaštvo u ovom regionu je najdublje i najoštrije iza čega dolazi Zapadna Srbija koji zajedno čine oko 14% stanovništva i oko četvrtinu od ukupnog broja siromašnih.

Kada posmatramo stanovništvo po kategorijama možemo zaključiti da su u Republici Srbiji najviše izloženi riziku od siromaštva sledeće grupe stanovnika: neobrazovano stanovništvo, nezaposlena i izdržavana lica, lica starija od 65 godina, domaćinstva sa više od pet članova, staračka domaćinstva, zemljoradnički penzioneri, stanovnici ruralnih područja, interno raseljena lica, izbeglice i osobe sa invalidetom.

Kada posmatramo vezu između obrazovanja i siromaštva moramo poći od kategorija kao što je radna snaga i tržište rada. Govoreći o

formalnom tržištu rada vidimo da su lica formalno zaposlena najveća pretnja siromaštvu. Što pokazuje i činjenica da je rizik od siromaštva ove grupe stanovnika oko 60% veći u odnosu na populaciju.

Poseban akcenat siromaštvu treba staviti na ruralno stanovništvo zaposleno u urbanim sredinama.

Ovu kategoriju stanovnika možemo podeliti na dve kategorije, prvu predstavljaju oni stanovnici koji ne poseduju veću nepokretnu imovinu u vidu poseda dok u drugu grupu spadaju stanovnici koji poseduju veću imovinu u vidu poseda. Karakteristično je da prva grupa predstavlja veliku latentnu opasnost siromaštvu dok ova druga grupa u ovom pogledu ne predstavlja veliku opasnost.

Postoje dve vrste ključnih reformi koje su ovir za stvaranje uslova za smanjenje siromaštva a to su: reformske ekonomske politike kojima će se pospešivati razvoj tržišne privrede, podsticati ekonomska efikasnost upotrebe resursa i privlačiti nove privatne investicije i institucionalna reforma koja treba da doprinese stvaranju čvrstih institucija sistema koje su osnov za stabilan rast i razvoj (Jovanović-Gavrilović, 1989).

Sveobuhvatnom reformom stvara se poslovno okruženje koje će biti podsticaj za ulaganje privatnog kapitala a naročito stranih direktnih investicija.

Privatizacijom i restrukturiranjem realnog sektora u Republici Srbiji povećaće se efikasnost i privlačenje novih investicija. Model privatizacije koji se primenjuje je povoljan sa stanovišta uspostavljanja dobrog poslovnog rukovođenja. Punom privatizacijom uspostavlja se koncentrisano privatno vlasništvo koje pored svih dobrih strana povlači sa sobom i otpuštanje zaposlenih koji predstavljaju prepreku ekonomskoj efikasnosti usled tehnologije koju novi vlasnici sa sobom nose (Jovanović-Gavrilović, Rikalović, Devetaković, 2005).

Primenom tenderskog modela pred investitore je postavljen relativno veliki zahtev socijalnog programa, koji pored zbrinjavanja potrebnih zaposlenih obuhvata i višak radnika. Određeni broj velikih preduzeća koja su u nizu godina beležila gubitke moraju se pre privatizacije restrukturirati i time stvoriti neophodan preduslov dobroj privatizaciji. Ovakvim restrukturiranjem će se stvoriti veća nezaposlenost, odnosno latentna nezaposlenost će promeniti oblik i preći u stvarnu.

Stvaranje okvira za smanjenje siromaštva mora se realizovati i u finansijskom sektoru, a pre svega reformom i razvojem finansijskog tržišta i tržišta kapitala. Razvojem finansijskog tržišta podstiče se smanjenje razlika u raspodeli dohotka. Uspostavljanjem efikasnog tržišta kapitala stvaraju se uslovi za trgovinu hartijama od vrednosti i efikasan promet svojinskim pravima nad kapitalom, što je polazna osnova za zaštitu privatnog vlasništva kao ključne stavke u alokaciji kapitala kao proizvodnog faktora.

Poslovno okruženje mora da predstavlja sigurnost za potencijalne investitore što se postiže uspostavljanjem nacionalnog zakonodavstva sa međunarodnim.

Reforma javnog sektora direktno utiče na smanjenje siromaštva poboljšanjem efikasnosti preraspodele dohotka čime se efikasnije realizuju transferi siromašnima. U Republici Srbiji je uveden porez na dodatu vrednost i izvršeno je usklađivanje ostalih poreskih zakona sa međunarodnim standardima kako bi se poboljšao sistem preraspodele.

Izgradnja efikasnih javnih institucija preko javne uprave, sistema pravosuđa, decentralizacije na lokalne vlasti ovlašćenja predstavljaju osnovne elemente preko kojih se u Republici Srbiji pokušavaju izgraditi povoljni uslovi za smanjenje siromaštva. Pristupanjem evropskim i svetskim integracijama i institucijama stvara se povoljna klima za poboljšanje uslova za ulaganja i domaću

štednju kao bitnog preduslova za ekonomski razvoj, koji predstavlja osnovni uslov smanjenja siromaštva.

2. Globalni trendovi

Sve države moraju nešto da učine za siromašne i ugrožene. Programi državne ili socijalne pomoći su oni koji obezbeđuju novac ili robu široke potrošnje siromašnima, a načini na koje se ona sprovodi vremenom se menjao u zavisnosti od mnogobrojnih faktora.

Da bi se programi smanjenja siromaštva mogli u potpunosti sprovoditi u nacionalnim državama pa i u Republici Srbiji oni moraju biti saglasni globalnom trendu u svetu.

Polazeći od osnovnih pokazatelja koji će karakterisati međunarodne tokove do 2025. godine rasčlanićemo ih na:

1. Stanovništvo;
2. Prirodni resursi i okolina;
3. Nauka i tehnologija;
4. Globalna ekonomija i globalizacija;
5. Nacionalno i međunarodno upravljanje;
6. Priroda sukoba;
7. Uloga najmoćnijih država.

Svet do 2025. god. naseljavaće oko 7,2 milijardi ljudi. Sve veća životna očekivanja i opadanje stope nataliteta doprineće preokretu prema starenju stanovništva u razvijenim državama s visokim prihodima. Neke države u Africi s visokom stopom obolelih od side osetiće smanjen porast broja stanovnika ili čak opadanje broja stanovnika uprkos visokoj stopi nataliteta. Rusija i mnoge postkomunističke države istočne Evrope doživeće opadanje broja stanovnika. U Japanu i zapadno-evropskim zemljama broj

stanovnika će takođe biti u padu. Severna Amerika, Australija i Novi Zeland i dalje će imati najviše stope porasta broja stanovnika.

U razvijenim zemljama i zemljama u razvoju opadajuća stopa radnog stanovništva koji postaju penzioneri predstavljaće teškoće za socijalne službe, penzione i zdravstvene sisteme. Vlade će težiti tome da ublaže problem kroz takve mere ka što su dotacije, penzije, oslanjanjem na imigrante itd. Dva glavna trenda u mobilnosti radne snage biće:

1. Urbanizacija i
2. Prekogranične migracije.

Razlika urbanih i ruralnih stanovnika se lagano povećava. Do 2025. godine više od polovine stanovnika biće urbana. Urbanizacija će mnogim državama dati priliku da iskoriste informtičku revoluciju i druge tehnološke prednosti. Divergentni demografski trendovi, globalizacija i tržište rada, politička nestabilnost i sukobi podstaknuće dramatično povećanje globalne pokretljivosti ljudi do 2025. god. Tokom sledećih petnaest godina migranti će se uglavnom kretati:

- U Severnu Ameriku iz Latinske Amerike, Istočne i Južne Azije.
- U Evropu iz Severne Afrike i Srednjeg istoka, Južne Azije i postkomunističkih država.
- Iz ostatka sveta u najrazvijenije države Azije, Latinske Amerike, Srednjeg Istoka

Za države sa visokim prihodima, migracije će umanjiti nedostatke radnika i tako osigurati stalnu ekonomsku vitalnost. Za države sa niskim prihodima masovne migracije predstavljaće prepreku lokalnoj infrastrukturi, narušiće etničku ravnotežu i podstaknuti etničke konflikte.

Dispariteti u zdravstvenom statusu između razvijenih zemalja i zemalja u razvoju, opstajće i biće sve veći. Nezarazne bolesti predstavljajće veći zdravstveni izazov nego što će to činiti zarazne bolesti. Zemlje u razvoju najverovatnije će osetiti porast i zaraznih i nezaraznih bolesti pa će imati nedovoljne kapacitete i proračune zdravstvene zaštite.

Podstaknuta prednostima poljoprivredne tehnologije svetska proizvodnja žitarica i njihovi udeli u 2025. godine biće dovoljni da zadovolje potrebe rastućeg broja svetske populacije. Potencijali za glad će i dalje postojati u područjima u kojima će postojati kombinacija represivne vlade ili unutrašnjeg sukoba i trajnih prirodnih katastrofa koja će da spreči ili uspori napore za oporavak. Do 2025. godine polovina svetskog stanovništva će živeti u državama koje oskudevaju vodom. U zemljama u razvoju 80% potrošnje vode ići će na poljoprivredu, a takva proporcija nije održiva. Oskudice vode koje će se pojaviti u kombinaciji sa drugim izvorima tenzija zadavaće najviše briga.

Globalna ekonomija će i dalje postajati energetska delotvornija do 2025. godine. Tradicionalne industrije kao i transport postaće sve racionalnije u korišćenju energije. Trajan ekonomski rast zajedno sa povećanjem stanovnika dovešće do gotovo povećanja zahteva za energijom. Azija će biti predvodnica u povećanju zahteva za energijom, zamenjujući Severnu Ameriku kao vodeću svetsku regiju u potrošnji energije. Do 2025 samo jedna desetina nafte iz Persijskog zaliva biće usmeravana na Zapadno tržište: dve trećine biće usmerene na Aziju. Fosilna goriva će postati dominantan izvor energije uprkos sve većoj zabrinutosti za globalno zagrevanje. Udovoljavanje postojećih zahteva za energijom neće dovesti niti do velikog izazova u resursima niti do trajnog povećanja cena u stvarnim odnosima.. Prema poslednjim procenama oko 80% dostupne nafte u svetu još uvek se nalazi ispod zemlje kao i 95%

svetskih zaliha prirodnog gasa. Sa povećanjem iskorišćenosti zemlje značajno će se smanjivati veličina obradivih površina i prašuma. Pitanje zaštite životne sredine postaće prioritet u brojnim državama, a posebno u razvijenim. Razvijene države će i dalje nastojati da reše probleme životne sredine. Države u razvoju suočiće se sa intenzivnijim problemima zaštite životne sredine koji će biti rezultat porasta broja stanovnika, ekonomskog razvoja i ubrzane urbanizacije. Rusija i Ukrajina suočiće se sa problemima koji će nastati zbog decenije zanemarivanja životne sredine i njenog narušavanja. Države srednje i istočne Evrope suočiće se sa sličnim problemima kao rezultata nasleđa zanemarivanja životne sredine. Neki već postojeći sporazumi neće moći do 2025. godine popraviti štetu u životnoj sredini. Globalno zagrevanje biće izazov za međunarodnu zajednicu kako se budu pojavljivali znakovi pogoršanja klimatskih uslova. Veliki broj međunarodnih firmi preduzeće korake za smanjivanje ispuštanja gasova koji uzrokuju efekat staklene bašte.

Satelitski sistemi i usluge razvijaće se na način da se povećavaju mogućnosti i istovremeno smanjuju troškovi. Do 2025. godine informaciona tehnologija će postići najviši napredak u ruralnim kao i u urbanim područjima. Neke države i narodi neće imati puno koristi od informacione revolucije. Društva koja poseduju unapređenu tehnologiju biće zabrinuta zbog pretnji individualnoj privatnosti.

Do 2025 biotehnološka revolucija će biti u punom zamahu velikih dostignuća u borbi protiv zaraznih bolesti, povećanju proizvodnje hrane, smanjivanju zagađenja i unapređivanju kvaliteta života.

Proboji u tehnologiji materijala dovešće do široko dostupnih proizvoda koji će ujedno biti pametni, multifunkcionalni, ekološki prihvatljivii trajniji. Otkrića u nanotehnologiji dovešće do rekordnog razumevanja i kontrole nad osnovnim temeljima svih

fizičkih stvari. Razvoj u ovoj tek nastajućoj oblasti će najverovatnije izmeniti načine na koje su sve stvari dizajnirane i proizvedene.

3. Nerazvijenosti tržišta

Najvažnije za države čije su privrede u razvoju je to što one moraju stvoriti institucije sistema i osposobiti ih. Drugo što se državama preporučuje je uvećanje ekonomskih kapaciteta kako bi razrešile finansijsku krizu.

Kod privreda sa nastajućim tržištima pojavljuju se problemi da svaki kreditor vodi računa samo o svojim interesima, da kreditori nisu spremni na rizik, već čekaju da krene oporavak privrede. Jednostavno, kreditori čekaju jedan drugog ne bi li neko prvi uložio i time navukao najveći rizik. Kod privreda sa nastajućim tržištima, najvažnija determinanta rasta i ravoja je ekonomska stabilnost na kratak rok, jer ono ubrzava akumulaciju fizičkog i ljudskog kapitala. Stabilnost tih privreda upravo se ogleda u mimoilaženju visokih i fluktuirajućih stopa inflacije kao i izbegavanja finansijskih kriza. Finansijske krize nastaju kada država ne može finansirati javni dug, banke ne ispunjavaju obaveze prema deponentima i kada centralna banka nije u mogućnosti da održava vrednost nacionalne valute.

Problem postaje utoliko veći jer se automatski gubi poverenje u ceo bankarski sistem, ako i jedna banka upadne u krizu. Da bi se ublažili efekti bankarske krize koriste se mere za njihovo suzbijanje. Prva mera je kreditor u poslednjoj instanci, gde se vrši kreditiranje u vreme krize i nepoverenja, uz visoke kamate i osiguranjem kredita hipotekom. Druga mera, ali ne manje bitna, je da određena institucija garantuje u celini ili samo njenom delu, isplatu depozita emitentima. Tu može doći i do pojave zloupotrebe, gubi se smisao kontrole deponenata i menadžera, jer su im ulozi osigurani i postoji mogućnost ulaska u bankarski sistem ljudi koji

se kockaju tuđim novcem. Zbog pojave zloupotreba, pribegava se trećoj meri ublažavanja bankarske krize, a to je kontrola i nadzor nad bankama.

Upravo zato veliki poverioci uvlače Međunarodni monetarni fond, ne bi li ta međunarodna institucija pokrenula privredu i time smanjila rizik ulaganja u privredu.

4.Upravljanje smanjenjem siromaštva

Smanjenje siromaštva u Republici Srbiji mora se zasnivati na ostvarivanju dovoljno visokog privrednog rasta. Postizanje ekonomske i socijalne stabilnosti predstavljaju osnovni preduslov za smanjenje siromaštva. Osnovni elementi koji utiču na smanjenje siromaštva mogu se posmatrati kroz povećanu mogućnost zapošljavanja, efikasniju socijalnu zaštitu, bolju zdravstvenu zaštitu i položaj starih osoba, funkcionalno i adekvatno obrazovanje, povoljan regionalni razmeštaj stanovnika i što očuvaniji stepen zaštite životne sredine.

Osnovni cilj za smanjenje siromaštva putem povećane mogućnosti zapošljavanja jeste stvaranje moderne, izvozno orijentisane tržišne privrede koja se oslanja na privatni sektor i koja je u stanju da stvori nova radna mesta (Card, Krueger, 1996). Direktnе strane investicije će povećati učešće privatnog vlasništva u privredi preko 80 % u 2007. godini. Kao rezultat ovog procesa značajno će se povećati broj radnika zaposlenih u privatnom sektoru. Povećanjem domaće i inostrane tražnje, povećanjem investicija u privatizovane kompanije dovešće do povećanja kupovne moći. Nivo stranih direktnih investicija u Republici Srbiji je skroman u poređenju sa drugim zemljama regiona i iznosi 1,5 milijardi dolara. Najznačajnije investicije predstavljaju tzv. grin fild investicije. U Republici Srbiji je početkom 2003. godine usvojena strategija razvoja malih i

srednjih preduzeća i preduzetništva za period od 2003. do 2008. godine čiji je osnovni cilj da pruži okvir za stvaranje konkurentnog sektora malih i srednjih preduzeća na međunarodnom tržištu. Donošenjem Zakona o budžetskoj reviziji 2006. godine pokušano je smanjenje nelegalnih tokova unutar budžetskog sistema. U Republici Srbiji regulisane su mogućnosti zapošljavanja u oblasti poljoprivrede, a odnose se na povećanje profitabilnosti poljoprivredne i prehrambene industrije, ostvarivanje statusa zemlje sa zdravom hranom, povećanje efikasnosti investicija u proizvodnji i preradi putem privatizacije, agrokombinata i prerađivačke industrije, zaštita obradivog zemljišta i stvaranje uslova za kreditnu podršku poljoprivredi.

Tržište rada predstavlja osnovni instrument preko koga privredni rast utiče na siromaštvo jer dohodak od rada predstavlja osnovnu determinantu životnog standarda. U Republici Srbiji procenjuje se da učešće najmlađe starosne grupe od 15 do 25 godina iznosi oko 40 % u ukupnoj nezaposlenosti. Značajno je naglasiti da je visoko učešće grupe nisko obrazovnog profila u ukupnoj zaposlenosti. Stepen siromaštva je veći u sivoj ekonomiji nego u regularnoj što se može ilustrovati podatkom da je u 2002. godini procenat siromašnih u regularnoj ekonomiji iznosio 7,3 %, dok u sivoj ekonomiji iznosio 12 %.

Programi socijalne pomoći usresređuju se na jedan aspekt raspodele nacionalnog dohotka na lica koja se nalaze na samom dnu. Socijalna pomoć zasnovana je na utvrđivanju ukupnog dohotka kojim raspolažu pojedinac i porodica i dopunjavanje tog dohotka uz određene kriterijume. Istraživanjima se došlo do zaključka da je socijalnu pomoć najbolje davati u novčanom obliku zbog nižih administrativnih troškova i veće personalne privatnosti pojedinca.

Sa stanovišta socijalne, finansijske podrške u Republici Srbiji postoje dva osnovna programa socijalne zaštite koji se realizuju kroz socijalnu pomoć i program dečijih dodataka. Visina socijalne pomoći je skromna i 2002. godine je iznosila u proseku po pojedincu 17 evra. Dečiji dodatak je u proseku 2002. godine iznosio 16 evra. Socijalna zaštita se nalazi između sve većih potreba pružanja podrške i pomoći ugroženim pojedincima i grupama i ograničenih materijalnih i finansijskih resursa. Programi socijalne zaštite unutar Strategije za smanjenje siromaštva u RS svakako ne mogu iskoreniti siromaštvo ali moraju biti oslonac za najugroženije da bi obezbedili elementarne uslove za život. Socijalna politika se mora pridržavati osnovnih načela koja se mogu prikazati kroz: proširenje suverenosti pojedinaca, pomoć onima koji pate i koji su nemoćni, veća uloga lokalnih zajednica, zdravo finansiranje. Osnovni elementi socijalne zaštite predstavljaju: linija siromaštva, kao osnova za definisanje prava na određeni transfer; sredstva domaćinstva kojim se određuje stepen ugroženosti; troškovi održavanja višečlanih domaćinstava; terenski rad itd.

Osnovni pokazatelji zdravstvenog stanja u Republici Srbiji mogu se izraziti kroz trajanje života od 68 godina za osobe muškog pola i 74 za osobe ženskog pola. Broj obolelih od side, tuberkuloze, šećerne bolesti, hroničnih obolenja je u poslednjoj deceniji porastao. Broj penzionera je u 2002. godini iznosio 1,5 milion što znači da je svaki peti stanovnik Republike Srbije penzioner. Broj vojnih penzionera je 2002. godine iznosio 53.000. Svi ovi pokazatelji jasno ukazuju na potrebu povećanja životnog standarda ovih grupa ljudi u skladu sa rastom standarda ostalih građana, smanjenje siromaštva među penzionerima i drugim starim licima i jačanje vaninstitucionalne i uslužne zaštite posebno ugroženih starih lica.

Obrazovanje predstavlja veoma značajan faktor za smanjenje siromaštva. Nizak i neadekvatan nivo obrazovanja u Republici

Srbiji je identifikovan kao jedan od glavih uzroka siromaštva. Najveći broj siromašnih se nalazi u grupi lica sa osnovnom i nezavršenom osnovnom školom, dok se veoma mali broj siromašnih nalazi među licima sa visokim obrazovanjem.

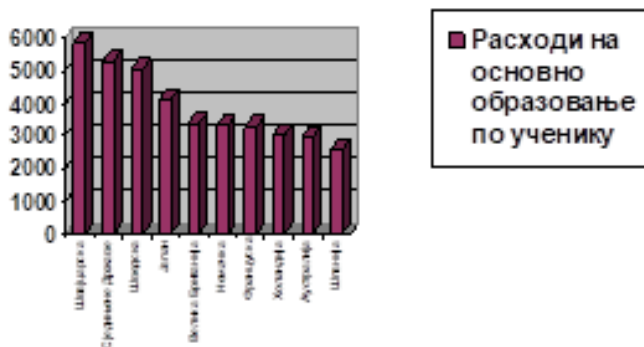
Obrazovanje je dugo bilo predmet političkih i intelektualnih rasprava. Postoje različiti stavovi u vezi s osnovnim uticajem obrazovanja na učesnike, o tome ko bi trebalo da ga finansira i obezbeđuje.

Postoje nesuglasice u vezi sa tim zašto i u kojoj meri više zarade kvalifikovanih radnika odražavaju povećanje njihove produktivnosti koja je rezultat obrazovanja.

Ljudi se kroz obrazovanje uče kako da se ponašaju na radnom mestu, kako da izvršavaju naloge, kako da slede uputstva i rade u timovima. Ako je uspešna, socijalizacija čini ljude tačnim i pouzdanim. Prema ovom mišljenju oni što duže pohađaju školu, stiču više ovih „društvenih“ kvalifikacija ili, u svakom slučaju, pokazuju veću sposobnost, ili spremnost da se usklade sa zahtevima školskog sistema. Zbog ovakvih socijalnih karakteristika oni su više cenjeni na radnom mestu.

Značaj obrazovanja u smanjenju siromaštva najjasnije se uočava na osnovu neslaganja u vezi s tim da li se s povećanjem rashoda postižu bolji rezultati. Na primeru Sjedinjenih Američkih Država vršeno je istraživanje na kome je utvrđeno da Sjedinjene Američke Države po učeniku troše više od skoro svih ostalih zemalja. Rashodi po učeniku su značajno porasli u proteklih dvadesetak godina ali se to veoma slabo odrazilo na rezultate prilikom testiranja.

Grafikon 1. Rashodi na obrazovanje po određenim zemljama izraženi u američkim dolarima.

Izvor: Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj, Education at a Glance, Education Indicators, 2001.

Deo stručnjaka tvrdi da škole relativno slabo utiču na kasnije zarade i stepen siromaštva, pa veruju da je u tom pogledu presudno porodično poreklo. Iz ovoga proizilazi nekoliko pitanja: koliko treba ulagati u obdarene učenike, koliko u prosečne, a koliko u najslabije?

Tehnološko vođstvo zemlje zavisi od toga da li će imati najbolje naučnike na svetu, što ide u prilog ulaganju u naučne talente, dok se sa druge strane nameće pitanje u pogledu lošijih koji će zaostajati u pogledu prihoda, što će značajno uticati na stepen siromaštva ećanjem nejednakosti verovatno će podstaći povećanje društvenih problema.

Povećanje efikasnosti obrazovanja u smanjenju siromaštva može se najbolje uočiti na predlozima koji su postavljeni od strane Sjedinjenih Američkih Država a to su: program vaučera; reforme u pravcu decentralizacije; program povlašćenih škola koje bi obezbedile više prostora za inovacije; Ugovori sa osobama sa strane koji bi obezbedili konkurenciju u upravljanju školama, a za

razliku od vaučera ne bi doveli do raslojavanja društva; uvođenje nacionalnih standarda sa jasnijim ciljevima i vrednovanjem uspeha, kako škola tako i nastavnog osoblja (Stiglitz, 2004).

U Republici Srbiji deca sa invaliditetom čine 7 – 10 % ukupne populacije učenika što dodatno utiče na povećanje siromaštva. Obrazovanje doprinosi smanjenju siromaštva putem povećane šanse za zapošljavanje usled veće obrazovanosti populacije i povećanje efikasnosti. Kada posmatramo regionalni aspekt siromaštva u Republici Srbiji opredeljujući uticaj na funkcionisanje privrede nerazvijenih područja imaju rezultati poslovanja malih i srednjih preduzeća koja učestvuju sa preko 90 % u broju aktivnih preduzeća i zapošljavaju preko 70 % od ukupno zaposlenih radnika. Nesklad privrednih kapaciteta i faktora razvoja u Republici Srbiji se može izraziti preko toga da na području 37 nerazvijenih opština posluje svega oko 4 % preduzeća dok je oko 3,5 % od ukupnog broja zaposlenih u Republici Srbiji. Osnovni ciljevi za smanjenje siromaštva su: stvaranje konkurentne privrede, ulaganje u ljudske resurse, poboljšanje infrastrukture i odgovarajuća institucionalna organizovanost. Osnovni strateški pravci za smanjenje siromaštva su: podsticanje razvoja regionalnih politika kroz međuopštinsku saradnju, partnerstvo, supsidijarnost, usklađenost aktivnosti na lokalnim i centralnim nivoima i finansiranje razvoja programa i projekata po principu sufinansiranja.

Zaključak

Siromaštvo u nerazvijenim zemljama i zemljama u razvoju je posledica nedovoljnog dohotka stanovništva za podmirivanje egzistencijalnih potreba. Nizak nivo nacionalnog dohodka po stanovniku uzrokuje i siromaštvo.

Da bi mogla da računa na otpis duga i kredite Svetske banke i MMF-a krajem 2003 godine, doneta je Strategija za smanjenje siromaštva u Republici Srbiji. Nacionalna linija siromaštva za 2002. godinu utvrđena je u iznosu od 2,4 američka dolara dnevno po potrošačkoj jedinici za prosečno četvoročlano domaćinstvo. Na osnovu ovog istraživanja, u Srbiji je bilo približno 800.000 siromašnih. Za Srbiju je karakteristično da je do 1990. godine ekonomija bila socijalizirana u relativno velikom stepenu. Nejednakosti u distribuciji sredstava za potrošnju prema visini dohodaka domaćinstava su bile mizerno male. U poslednjoj dekadi prošlog veka bruto domaći proizvod je smanjen za 70%. Blizu 70% stanovništva u Republici Srbiji je imalo na raspolaganju jedan i manje od jednog američkog dolara dnevno za potrošnju. Usled toga srednji sloj stanovništva je tokom 90-ih nestao.

Početkom 2001. godine Međunarodna zajednica je upućivala pomoć Republici Srbiji kroz donacije i kredite. Razna istraživanja tih godina su pokazala da je siromaštvo u Srbiji tesno povezano sa nivoom obrazovanja, nezaposlenošću i starošću. Nešto više od polovine siromašnih u 2003. godini čine novi siromašni – radnici koji su ostali bez posla u procesu restrukturiranja i privatizaciji preduzeća.

Građani sa nižim obrazovanjem su podložniji siromaštvu od onih sa višim obrazovanjem, stari i deca, domaćinstva sa više od pet članova, stanovnici ruralnih sredina predstavljaju najugroženije kategorije. Romi, žene, osobe sa invaliditetom i izbeglice i raseljena lica predstavljaju grupe ljudi na kojima država treba da posebno obrati pažnju premda oni čine preko trećine siromašnih u Republici Srbiji.

Suzbijanje siromaštva se mora sprovoditi na svim nivoima ne samo na centralnom i to u svim segmentima društva kao jedan integralan proces.

Literatura

1. Jovanović-Gavrilović B., *Kvalitet privrednog rasta*, Savremena administracija, Beograd, 1989. godine;
2. Jovanović-Gavrilović B., Rikalović G., Devetaković S., *Nacionalna ekonomija*, Ekonomski fakultet, Beograd, 2005. godine;
3. Card D. Krueger A. *Labour Markets Effects of School Quality*, Vašington, 1996. godine;
4. Stiglitz J., *Economics of the Public Sestor*, prevod, Ekonomski fakultet, Beograd, 2004. godine;
5. *Izveštaj o humanom razvoju - Jugoslavija 1996.*, Ekonomski institut, Beograd, 1996. godine;
6. Vlada Republike Srbije: *Strategija za smanjenje siromaštva u Srbiji*, Beograd, 2003. godine;
7. www.media.worldbank.org
8. www.media.worldbank.org/secure

Datum prijema: 12.09.2017.

Datum prihvatanja: 05.04.2018.

INVESTMENT PROBLEM OF POVERTY WITH REVIEW OF THE REPUBLIC OF SERBIA

Original scientific paper

UDC: 338.1 (497.11)

316.344.2: 330.322

Summary

Poverty is one of the basic assumptions of the Sustainable Development Program, and it is in the world with a trend of

permanent growth. It is impossible to set the condition of global growth and development as the basis of existential policy unless macro and micro economic measures affect the most significant part of the world's population in poverty reduction. The importance of poverty as a global problem for humanity has been emphasized since the instrument of measuring, monitoring and influencing it was introduced for this phenomenon.

Keywords: population, humanity, transition, sustainable development.